

Makale Geliş | Received: 05.01.2018
Makale Kabul | Accepted: 05.02.2018
DOI: 10.18795/gumusmaviatlas.418898

Yakup KAHRAMAN

Doç. Dr. | Assoc. Prof. Dr.
Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Gümüşhane-Türkiye
Gümüşhane University, Faculty of Letters, Department of Philosophy, Gümüşhane-Turkey
ORCID: 0000-0003-0152-9136
kahraman-yakup@hotmail.com

Nermi Uygur'un Yaşam Temelli Felsefe Anlayışı

Öz

Modern Türk düşüncesini iki döneme ayırır isek bu dönemlerden ilki pozitivist paradigmanın hâkim olduğu cumhuriyetin ilk elli yılıdır. Bu dönemde yapılan felsefi çalışmalar genellikle doğa bilimsel yöneme göre şekillenmiştir. Ayrıca Aydınlanmacı yaklaşımın da popüler olduğu söylenebilir. Bu dönemde verimli eserler meydana getirmiş olan Nermi Uygur ise özellikle Husserl'in fenomenoloji temelli felsefi yaklaşımını benimseyerek farklı bir çıkış açmıştır. Uygur'un bu dönemde yaşam temelli bir anlayış ortaya koyması ve her bir yaşam perspektifini felsefi açıdan değerli bulması dikkate değerdir. Bu çalışmada Uygur'un fenomenoloji temelli felsefe yaklaşımının otantik, diyalojik nitelikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Böylece düşünce geleneğimizde aydınlanmacı, pozitivist paradigmanın yanı sıra farklı seslerin olduğu gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fenomenoloji, Temellendirme, Yaşantı, Yöntem.

Nermi Uygur's Life-Based Philosophical Understanding

Abstract

The modern Turkish thought is separated into two periods, the first of these is the first five decades of republic in which positivist paradigm was dominant. In general, philosophical studies in that period were formed in terms of scientific method. Moreover, it is possible to say that enlightenment approach was popular in that period. Nermi Uygur, who produced efficient works, marked a new epoch by adopting phenomenology-based philosophical understanding of Husserl. It is remarkable that Uygur presented life-based approach and he attached importance philosophically to perspectives of each life at that time. In this paper, I will try to show that authentic and dialogical quality of Uygur's phenomenological-based philosophical understanding. In this way, the different opinions will be shown with the exception of enlightenment and positivist paradigm in our thought tradition.

Keywords: Phenomenology, Justification, Experience, Method.

Modern Türk Düşüncesinde felsefe çalışmalarının içeriksel yönünü belirleyen en önemli öğelerden biri şüphesiz Almanya’da felsefe eğitimi gören ve çalışmalar yapan felsefecilerimizdir. Almanya’daki felsefi akımları öğrenerek bunları düşünce geleneğimizde tanıtan bu düşünürler içerisinde Nermi Uygur önemli bir yere sahiptir. Nermi Uygur, Edmund Husserl’in fenomenolojik yaklaşımını tanıtmış bununla da yetinmeyerek bu anlayış doğrultusunda kendine ait özgün denemeler yapmıştır. Bu denemelerde O, herhangi bir kuramdan, bilgi kalıbından hareket etmeden edindiği yaşam tecrübelerini felsefi perspektif ile ortaya koymaya çalışmıştır. Fenomenolojiye dayalı bir felsefe anlayışıyla hareket etmekte olan düşünürün, hayata dair konuları ele alması, bir akımı veya düşünürü tanıtıcı çalışmaların ötesinde kendi yaşam tecrübesiyle felsefeyi kaynaştırma çabası, hermenötik bir çalışmanın izlerini bulabileceğimiz fikrini uyandırmaktadır. Uygur’un, felsefenin yapısı, niteliği, yöntemi hakkında fenomenolojik yaklaşımla ortaya koyduğu görüşlerin 80’li yıllar öncesindeki genel felsefi eğilim düşünüldüğünde yeni bir çığır açan, özgün bir yapısı bulunduğunu söyleyebiliriz. Bu dönemde genel yaklaşım, felsefeyi bir “izm” bağlamında ele almak, aydınlanmanın uzantısı olan pozitivist bilincin yöntem ve içeriğine sadık felsefe çalışmaları yapmak olarak özetlenebilir. Uygur, dönemindeki bu yaygın anlayışı keskin bir şekilde eleştirebilmiştir. Pozitivizm başta olmak üzere felsefeyi dogmatik kurgularla yapmaya çalışan felsefecilerin görüşlerini tahlil ederek felsefenin yapısı, yöntemi ve içeriği hakkında ortaya koyduğu görüşlerle bu doktrinal yapıyı aşmaya çalışmış, kurgudan hareketle yaşamı değil, yaşamdan hareketle yaşamı anlamaya çalışarak özgün bir yapı ortaya koymuştur.

O, sırf ortak değerler bulma adına bireye ait özgün yönleri ortadan kaldırmanın yanlış olacağını vurgulayarak felsefesine bir çerçeve çizmeye çalışır. Uygur, bu çerçeveyi de yine yaşantıdan yola çıkarak belirlemektedir (İyi 2006: 62-63). Yaşamın kendisini yaşantı halinde değil doktrin, ilke, prensiplerin izinden giderek anlama çabası, yaşantıda hissedilen farklılıkları ortadan kaldırıp, soğuk bir yüze bürünecektir. Bize göre Uygur’un çabası bu farklılıkların yaşamın ta kendisi olduğunu ve gerçek bilgiye bireyin kendi yaşantısından hareketle ulaştığını göstermektir. Uygur bu yaklaşımın

teorik zeminini E. Husserl ve M. Heidegger’e dayandırır ve içinde bulunduğumuz bu dünyayı ”yaşama dünyası” olarak tanımlar (Uygur 1985: 137). Yaşam gerçeklikleri üzerinden epistemoloji kurgusunun özellikle Kıta Avrupa felsefesiyle yoğunlaşması ile birlikte bu yaklaşımın İslam düşüncesinde klasik dönemde varolduğunu belirtmeliyiz (Kaya 2016: 234).

Felsefenin yapısı ve içeriği Uygur’un çalışmalarında en önemli köşe taşıdır. Yaptığı denemeleri bu yapı etrafında şekillendirdiği için felsefenin yapısı ve içeriğinin nasıl belirlenmesi gerektiğine ilişkin görüşleri önem taşımaktadır. Bu konudaki görüşlerine ilk olarak felsefi bir temellendirmenin nasıl olması ve bu temellendirmelerde kavramları hangi yöntemle ele almamız gerektiği sorusuyla başlamaktadır. Felsefedeki temellendirmelerin en önemli görevinin, kavramları çözümlenmek, kavramlardaki örtük-açık ayrımları belirtmek, kavramların yer aldığı çok değişik söz bağlarının işleyişinden kavramların anlamlarını göz önüne sermek olduğunu belirten Uygur, bu temellendirmelerin objektif bir zemin üzerine herkesin kabul edebileceği bir çalışmanın olabileceğini düşünmektedir. Bir kavramı bütün anlamları göz önünde bulundurarak objektif bir zeminde anlama imkanı ortaya çıkarılabilir mi? Yapılan felsefi bir temellendirmenin ortak kabulü ne anlama gelir? Uygur, kavram tahliline dayalı temellendirmeleri fenomenolojik yaklaşımla yorumlamaya çalışmaktadır. Her kavramın ifade ettiği öz anlamı yakalayabileceği düşüncesiyle hareket eden düşünür, bu özü yakalayınca ortak kabulünde mümkün olduğuna inanmaktadır. Herhangi bir kavramın tarihsel süreci, geçirdiği anlam periyotları ortaya konulsa bile bu anlamları veren insanların anlam ufkunu nasıl yakalayabiliriz? Bu mümkün müdür? Uygur bunu da hesaba katarak böyle bir yaklaşımı benimsemiştir. O, Dilthey tarihselliğini tam burada devreye sokacaktır. Başkasına duyulan sevgiyle onun yaşadığı anlam ufuklarını yakalayabileceğsek bu mümkündür. Uygur bu imkanın var olduğuna inanmaktadır.

Kavram tahliline dayalı bu temellendirmeler kesin midir? Elde ettiğimiz sonuçlar üzerinde artık tartışma yapılamaz mı? İşte Uygur burada bilimsel yaklaşıma düşmekten kendini kurtarmaya çalışarak bilimdeki temellendirme ve felsefi temellendirme

arasındaki en önemli farkın bu olduğunu felsefi temellendirmelerde kesinliğin olmadığını belirtir. Ona göre deşme, araştırma ve çözümlene etkinliği olan temellendirmeler birer denemedir ve bu şekilde her türlü kesinlik, kestirme ve sonuçtan ötedir (Uygur 1988: 56). Uygur’a göre temellendirmelerin bu yapıda olmasının en önemli göstergesi felsefi temellendirmelerin yüzyıllar boyunca aynı şekilde tartışıla gelmesidir. Bundan dolayı bilimsel temellendirmelerden farklıdırlar. Bilimsel temellendirmeler kesin ve tek anlamlı iken felsefi temellendirmelerde kuşku ve çok farklı yaklaşımlar vardır (Uygur 1988: 56). Bilimsel temellendirme ve felsefi temellendirme arasındaki fark sadece kesinlikle mi ilgilidir? Bu temellendirmelerdeki yöntem ne şekilde işlemektedir? Kesinlik fikrinden yola çıkarak işlediği bu konuda Uygur, felsefi temellendirmelerin kavram tahlilinde mekanik bir işleyişin olamayacağını belirtir. Bilimsel temellendirmelerde mekanik bir işleyiş vardır. Bundan dolayı Uygur bilimsel temellendirmelere tanıtılma adını vermektedir. Ele alınan bir konu da sonun ne olacağı bellidir.

Bilim, matematik ve mantık örgüleriyle örülmüştür ve bu örgünün dışına asla çıkamamaktadır. Bu disiplinlerde, biçim sertliği, kural sırası, adım adım gidiş, ana durakların örtük olmaması, tanıtılmadaki başlayıp bitme noktalarının kesin olarak belli edilmesi, tanıtılma çatısını elle tutulur biçimde ortada oluşu belirgindir. Fakat felsefi temellendirmelerde gevşeklik vardır. Burada kural dizisi diye bir şey yoktur, adımlı gidiş, ana duraklar, gibi şeyler bu temellendirmeler için söylenemez. Yani felsefi temellendirmeler bir kurala indirgenemezler. O halde felsefe, tanıtılma değil betimleme yapmakta ve bu betimlemede bir kavramı değişik açılardan göstermektedir (Uygur 1988: 58). Kavram tahlili yapan felsefi temellendirmelerde sürecin planlı olmaması betimlemelere ne gibi avantajlar sağlamaktadır? Uygur’un betimlemelerde planlı işleyişe karşı olması onun yöntem bilincini benimsemediğini gösterir mi? Hemen söyleyelim ki Uygur’un yöntem sınırlamasına karşı çıkmasının sebebi betimlemeleri daha kapsamlı bir temele oturtmak istemesidir. Ona göre filozof böylece kavramları özel bir dikkatle ele alıp inceleyerek kavramların zengin oyununu görmeye ve göstermeye çalışır (Çotuksöken 1995: 36).

Kavram tahlilinde farklı açıları yakalayabilmek için yöntem’in olmaması gerektiğini ortaya koyan Uygur, metot’un sınırlılığının, metot kaygısı gütmemenin ise temellendirmeyi daha kapsamlı yapacağını söylemektedir. Metot kaygısı gütmemek filozofa ne kazandırır? Filozof’un metot bilinciyle hareket etmesi ne gibi olumsuzluklar meydana getirir? Tanıtılma ve temellendirme Uygur’un felsefi bakış açısında biri bilimlere ait diğeri felsefeye ait bir tavır olarak düşünülmüştür. Bilimin tavrı olan tanıtılmanın belli bir gerçeklik alanı ve sınırlı bir yayılma bölgesi vardır. Felsefenin tavrı olan temellendirme ise daha kapsamlı bir yoldur. Ona göre eğer felsefede temellendirme yerine tanıtılma yaparsak onarılamaz bir çarpıklık oluşturmuş oluruz. Böyle bir yaklaşım girişimini Spinoza örneği ile eleştiren Uygur, “ethica”sında tanıtılma eğilimine gittiğini, yer yer parlak anlatımlarına karşın, adım başında kendisini yanıltıcı kalıplara sıkıştırarak bir çok şeyi göremediğini belirtir (Uygur 1988: 60). Bu kalıplara sıkışmamak için betimlemelerde nasıl bir yol takip edilmelidir?

Uygur, felsefecinin belirli kalıplara sıkıştırıldığında hem o kalıba göre yorum yaparak objektif olamayacağı, hem de yorumlarının çok sınırlı olacağı kaygısından dolayı bu kalıplara ve yöntemlere karşı çıkmaktadır. O bu tür yöntemleri klasik olarak nitelendirmekte ve bunun yerine filozofun sürecin içerisinde o süreci takip eden bir kişi olmasını istemektedir. Felsefi temellendirmelerin dilinin tanıtılma dili değil konuşma biçimi olduğunu belirten Uygur, bu konuşma biçiminde filozofun dünya olaylarını genel-geçer kurallar altında toplamakla uğraşmaması gerektiğini düşünür. Filozofun yaptığı bir konuşmadır. Olayları dilde yansıtırken kullanılan kavramları binbir kullanışıyla betimler. Bu şekilde filozofun yaptığı temellendirme bir başarıdır. Filozof, kavramları özel bir dikkatle ele alıp inceleyerek kavramların zengin oyununu görmeye ve göstermeye çalışır. Bunu da kendine özgü çaba, bilgi ve eğitim isteyen kavram betimlemeleriyle yapar (Uygur 1988: 64-65).

Felsefi temellendirmelerde biçimsel ağlar değil sürecin önemine değinmesi Uygur’un felsefi anlayışının önemli bir noktası olarak görünmektedir. Bu biçimsel ağlar şüphesiz felsefenin hakikate ulaşmasında sınırlayıcı bir rol oynamakta, filozofun deyim yerindeyse elini kolunu bağlayıp, bakış açısını daraltmasına sebep olmaktadır. Uygur’un

buradaki eleştirisi haklıdır. Felsefi temellendirmelere pozitivist bir yaklaşımla bakılmaması gerektiğini dile getiren Uygur, felsefe temellendirmelerinde bir ölçü ve sonuç aramanın, böyle bir yaklaşımın ürünü olduğuna dikkat çeker. Yani bu temellendirmeleri tanıtımlara göre değerlendirmektir. Ona göre bir felsefe temellendirmesinde biçimsel ağların olması bir başarı ölçüsü değildir. Biçimsel ağlara ayak uydurduğu için bir felsefe temellendirmesini amaca ulaşmış, sonuç elde etmiş gözüyle bakamayız. Felsefi temellendirmede bir başarı ölçüsü olamaz, çünkü ona tek bir ölçü ile yaklaşamayız (Uygur 1988: 66).

Felsefi temellendirmenin başarılı olduğunu nasıl anlarız? Felsefi temellendirmelerde ölçü nedir? Uygur, kavramları belirli kalıplar etrafında anlamaktan kaçınarak, felsefe yapma süreci içinde ortaya çıkan anlamlara önem vermiş, herhangi bir metod’u bu sürece dâhil etmekten kaçınmış, süreci herhangi bir plana göre götürmek istememiştir (Uygur 1988: 68-69). Ona göre bir konuşma olarak felsefi tutum, kavramları aydınlatmak, bu aydınlatmayı yaparken belli bir kalıba göre değil, konuşmanın kendi iç yapısı ile paralel giden süreci takip etmektir (Uygur 1988: 69). Eğer bu felsefi tutum devam ettirilmişse temellendirme başarılı olmuş demektir. Atalay Girgin Uygur’un bu tavrının sebebinin, tanımın tanımlamada güdülen amaca göre değiştiğini, her yerde ve herkes için aynı olmasını sağlayan mantıksal bir gerekçenin tasarlanamayacağına inancından kaynaklandığını belirtir (Girgin 1997: 131).

Tanıtlamada ele alınan konunun sonucu ortadadır. Fakat Uygur’un yapmaya çalıştığı, kavram betimlemelerinde filozofu sürecin içine çekip orijinal yorumlar bulmasını sağlamaktır. Bilimin tanıtlaması ile bunun yapılamayacağı doğrudur. Matematiksel bir yapıda özgün fikirler ortaya çıkamaz. Onun yerine Uygur’un kavram betimlemeleri ise yeni düşünceler için uygun bir süreç olarak görünmektedir. Temellendirmelerde herhangi bir kavramın tahlilini yaptıktan sonra elde edilen bilgiyi aynı kavramın geçtiği bütün bağlamlarda aynı anlamda kullanabilir miyiz?

Bilimsel yaklaşımda herhangi bir kavramın içeriği tanımlandıktan sonra, o kavram daha sonraki bütün kullanımlar için aynı şekilde değerlendirilir. Bunun en önemli nedeni bilimin ele aldığı kavramları bütün yönleriyle tanımladığı iddiasıdır. Buna göre

artık bu kavramın içeriği, kapsamı tartışılmaz yetkinliğe ulaşmıştır. Yani statik bir anlama sahiptir ve kavramın geçtiği her yerde aynı anlamı muhafaza etmektedir. Felsefe temellendirmelerinde böyle bir yetkinlik durumu söz konusu olabilir mi? Temellendirmelerde yapılan kavram tahlilinin sonucunda artık o kavram yetkindir denilebilir mi? Uygur’un felsefi anlayışında böyle bir bilimsel yaklaşım pek kabul görmemektedir. Ona göre felsefe temellendirmeleri bilimsel bir nitelik taşımadan öte bir yapıya sahip olduğu için yetkinlikten söz edemeyiz. Yetkinlik bilimsel anlamda hiçbir yeni tartışmaya yol açacak eksikliği içermeyen bir yapı ise bu bağlamda felsefi temellendirmeler eksiktir ve öyle olması da gerekmektedir. Bu şekilde ancak, bu temellendirmelerin üzerine yeniden tartışma konusu yapılabilmektedir. Bu tartışmaya elverişli durumda felsefi temellendirmenin en önemli özelliğidir. Tartışmaya elverişlilik ise o temellendirmenin bir araştırma olduğunun göstergesidir. Her araştırma derinleşmedir. Uygur fenomenolojik tahlili burada öne çıkarır ve temellendirmelerde dil’in önemini vurgular. Dil ile ilgili herhangi bir araştırmada kavramları farklı farklı yönleriyle ele alıp bir bütün oluşturduğumuzda yeni yeni yaklaşımların ortaya çıkacağını söyleyen düşünürü göre bu yaklaşımlarda felsefe temellendirmelerini yeniden ele geçirmemize neden olabilir (Uygur 1988: 70-71).

Herhangi bir “izm” yaklaşımından, bir sistem ve metot bilincinden hareket eden felsefi temellendirmelerde ortaya konulan kavramlara yetkinlik verildiği eleştirisi yerindedir. Gerçektende doktrinal sistem kuran filozoflar bir kavramın anlamını belirledikten sonra tam da pozitif bilimsel yaklaşımda olduğu gibi o kavramı statik tutmakta ve bütün yorumlamalarında aynı anlam kalıbını vermektedir. Bu tür yorumlamaların en önemli tehlikesi şüphesiz felsefi alanı daraltmaları ve olmuş bitmiş bir yapının varlığını ima etmeleridir. Hâlbuki felsefi yorumlamalar yaşam sürdükçe farklılaşarak devam etmektedir. Bu perspektifleri fark edebilmek için yöntemsel ağlardan hareket eden monolojik bir felsefi tutum değil yaşamın kendisinden hareket eden diyalojik bir tutum sergilemek gerekmektedir (Tatar 2004: 41-43). Uygur, bu çeşit felsefi temellendirmeleri eleştirerek dünyada gördüğümüz, kurduğumuz, biçimlediğimiz, değiştirdiğimiz kavramları her zaman için geçerli olacak derecede,

olmuş bitmiş, artık ilişilemeyecek bir yere oturtmamızın yanlışlığına dikkat çekmektedir. Böyle bir yetkinliği olduğunu ileri süren temellendirmeler ise felsefe temellendirmesi olamazlar. Bunun en önemli sebebi kendilerini eleştirmeye sorgulamaya kapatmalarıdır. Uygur’un anlayışında bir felsefe temellendirmesi ne kadar çok tartışılıyorsa o derece yetkindir. Uygur’a göre yetkinlik ölçüsü temellendirmenin bağlamıdır. Eğer bu bağlam yeni yeni bağlamlara, yeni yeni görme çabalarına bizi götürebiliyorsa yetkindir (Uygur 1988: 71-72). Uygur’un temellendirme anlayışında yeni ufukları, ancak metot ve sistem bilinci dışına çıkıp kavramları bir formüle sıkıştırmadan sürece bağlı anlamayı gerçekleştirdiğimizde yakalayabiliriz. O, bu yaklaşımını felsefenin yapısı hakkındaki görüşlerinde de devam ettirmiş, Felsefenin bir sistem, kurgu, doktrin etrafında şekillenmiş düşünceler olmadığını göstermeye çalışmıştır.

Uygur’un kavram tahliline dayalı felsefi temellendirmelerde bir plana göre hareket etmeden tahlil sürecini bir konuşma olarak görerek kavram ve oluştuğu bağlam arasında diyalojik bir ortamın varlığını görmesi ve temellendirmeleri plan dahilinde yapmayınca özgün yaklaşımların ortaya çıkacağını belirtmesi oldukça önemlidir. Fakat bu kavram tahlilini objektif bir tarzda ortaya koyacağına inanması, onun, fenomenolojik refleksiyonla özlerin yakalanabileceği düşüncesine inandığını göstermektedir. Her özün kendine ait bir gerçekliği bulunmaktadır. Bu gerçekliği bulma görevini Uygur, kavramların yetkinliği konusundaki fikriyle aşmıştır. Eğer bir kavramı zaman ve mekan gözetmeksizin aynı anlamda kullanırsak bu gerçekliği örtmek, sınırlandırmak, tek düze hale getirmek demektir. Halbuki gerçeklik böyle bir şey değildir. Uygur, yaşamlar kadar farklı gerçekliklerinde olduğuna inanmaktadır. İşte bunu ortaya çıkaracak olan ona göre bölük-pörçük felsefedir. Bu felsefi yaklaşım aynı temellendirmelerde olduğu gibi sistemden, plandan, yöntemden uzak durmaya çalışmaktadır.

Yöntem bilinciyle hareket eden felsefi yapıların yaratıcı olmasını beklemek zordur. Çünkü ortaya konulan problemin önü ve arkası görülmek istenmektedir ve görülürde. Anlama ve yorumlama süreci hep kontrol altında tutulmak istenir. Filozof yöntemin kurbanı olduğu için bütün yorumlamalarında tek yönlü hareket etmekte ve

diyalojik ortam asla gerçekleşmemektedir. Diyalojik ortamın gerçekleşebilmesi için karşılıklı etkileşime açık olduğu bilinciyle hareket eden bir zihne ihtiyaç bulunmaktadır. Metot bilincinin dışına çıkabilen, kendini bir metoda bağımlı düşünmeyen felsefeci sürecin, kendisini yönetmesine izin verir. Metodik bilinçteki gibi süreci yönetmez. Ele aldığı konuyu zihnindeki haritaya göre belirleyici bir şekilde ele almayı, karşılıklı etkileşimi gözetir ve kendisinin mutlak belirleyici varlık olduğu fikrini ortadan kaldırarak işe başlar. Bu yaklaşım tarzıyla hareket eden filozof anlama denemelerinde hakikati bulmaya daha yakındır. Uygur’un felsefe yapma tarzı bu açıdan çok özgündür. Ona göre felsefede bölük-pörçük bir yapı vardır. Sistematik yapıya karşı O, bölük-pörçük yapıyı tercih eder. Bölük-pörçük yapıyla anlama denemeleri bize ne kazandırır? Bölük-pörçük yapı yöntem endişesi ile ortaya konulmuş bir yaklaşım modelimidir? Bölük-pörçük yapı diğer felsefi metodolojilere karşı geliştirilmiş bir yöntem midir? Sitemli bir yaklaşımda tek tek hayat gerçekliklerini ezip geçme tehlikesi vardır. Uygur, her yaşam gerçekliğinin kendine özgülüğünün farkında olduğu için bu sistemlerin hiç birine güven duymamaktadır. Çünkü sistem felsefeleri tek tek yaşam gerçekliklerini yok sayarak yorumlamalar yapmaktadır. Bölük-pörçük felsefede tek tek yaşam gerçeklerini kendi yapıları içinde kavrama çabası bulunmaktadır. Ona göre felsefede sistem bulunmaz. Aksi takdirde her algıladığımızı, yaptığımızı, her nesneyi ya da çalışmayı sistem olarak görürüz. Halbuki her şeyin kendine özgü bir gerçekliği vardır ve sistemler bu tek tek gerçeklikleri benzetmelerle karartmaktadır (Uygur 1988: 126). Bu şekilde ortaya çıkan felsefe sistemsizdir ve bu sistemsizlik onun bölük-pörçüklüğüdür. Sistemli bir felsefe etrafında olaylara yaklaşım, her kişi için bu sistemle yaklaşıldığında aynı sonucun, aynı bakış açısının ortada durması demektir. Çünkü bir olmuş-bitmişlik söz konusudur, kurgu hazırdır ve bize kalan sadece o kurguyu olana yönlendirmek ve bu kurgu vasıtasıyla olanı anlamaktır. Bu Uygur’un yaklaşımına terstir. O, bölük-pörçük bir felsefe sayesinde, araştırılan konulara sınırlı, parçacı bir yaklaşım sergilenerek konuya hep farklı açılardan bakılabileceğini düşünür. Bu yaklaşım ele aldığı konuyu sınırlarını belirleyerek ortaya koymaz. Ortalamalar, genellemeler, acele sonuçlamalar, kuşatıcı ve yusyuvurak açıklamalar felsefi bir tavır olarak görülemez. Bu olmuş-bitmiş bir yaklaşımın ürünü olabilir ki Uygur’a göre bu bilgi tabloları felsefeye yabancadır

(Uygur 1988: 127). Burada görülmektedir ki Uygur felsefi örgüyü doğa bilimsel yönteme indirgemekten kaçınmaya çalışır. Richard Rorty ise bu tavrın çok az düşünür tarafından benimsendiğini belirtmektedir (Rorty 2002: 369).

Felsefeyi “izm”lere indirgemek özgür işleyişini sakatlamaktır. O halde felsefenin yapması gereken şey açık ve çok yanlı bir tutum sergilemektir (Uygur 1988: 129). Ona göre bir anlatımın doğru olarak belirmesi için, bir şey durumunu gerçeğe uygun dile getirmesi, sadece o gerçek bölümüyle yetinmesi gerekir. Her doğrunun bir sınırı olması gerekir ve doğru söyleme, sınırında doğrudur. Dolayısıyla eğer bir cümle her şeyi söyleme eğiliminde ise bu, o cümlenin doğru olmadığına bir göstergesidir. Çünkü genel bir cümlenin doğru olup olmadığını fenomenolojik yaklaşımla bilme imkânı pek mümkün gözükmemektedir. Uygur’un anlayışı bu bilinçle bu genel cümleye yaklaştığı için genel bir dünya görüşü veya genel bir yaklaşım tarzı, gibi büyük cümlelerin altından kalkamayacağımızı bize öğretmektedir. Ona göre felsefe sınırlı bir konu üzerine yoğunlaşmalı ve her şeycilikten vazgeçmelidir ki doğru bilgiden söz edebilsin (Uygur 1988: 131-132). Felsefenin doğru bilgiye ulaşma çabasında filozofun tavrı ne olmalıdır?

Gerçek bilgiyi elde edebilme, filozofun en başta gelen gayretidir. Çevrelendiği dünya içerisinde bağlantılar kurabilme, bu dünyadaki gerçekliği kavrayabilme çabası filozofça bir tavır gerektirir. Uygur, tek tek var olan doğrularla yetinmeyip bunlara dayanarak bütüncü bir yaklaşım sergilemenin kesin doğrularla felsefenin ilişkisini kesmek olduğunu belirtir. Ona göre bu yanlış bir şeydir. Filozofun yapması gereken tek tek vardığı doğrularda kalmaktır. Burası filozofun son durağıdır. Ötesi felsefeyi zorlamak olur. Bu doğrular her seferinde ayrı ayrı bulunup belirlenir (Uygur 1988: 134-135). Filozofun vardığı doğrularda kalması ne demektir? Filozof, içinde bulunduğu dünyadaki gerçeklikleri fenomenolojik tahliller neticesinde bulabilecek midir?

Betimlemeleri yapan filozofun en önemli görevi ele aldığı kavramları, sözleri, söz düzenlerini yakından tanımaktır. Onun bu görevini bir çeşit haritacılığa benzeten Uygur’a göre haritacının bir dünyayı pafta pafta betimlemesi gibi filozofta kavramların işleyişini kesit kesit inceler, bu işleyişin betimlemeye dayanarak parça parça bir

haritasını çıkarmaya uğraşır (Uygur 1988: 136-137). Ona göre filozof, kavramları özel bir dikkatle ele alıp inceleyerek kavramların zengin oyununu görmeye ve göstermeye çalışır (Çotuksöken 1995: 36). Felsefe betimlemeleri her bakımdan kendimizi ve çevremizi, yani evreni kavrarken, ortaya koyduğumuz dil belirlenimlerini çözümlenmeye dayandığı için bölük-pörçük olmadan yapamaz. Çünkü felsefe de her çözümleme bir betimlemedir ve betimlemeler doğası gereği parçalıdır. Çözümlemede betimleme ile aynı doğrultuda gitmektedir. Bir kavramın anlamını ilk bakışta açık ve anlaşılır gelse de onu içeriği bakımından bölümleyerek kurmak çözümlemedir. Uygur, felsefedeki çözümlemeyi anlam kalınlıklarını çeşitli yönlerden görmek, ne anlamda kullanıldıklarını açığa çıkarmak, olanca bildirme kıvrımlarıyla göz önüne sermek, bir anlatımı başka bir şekilde anlatmak, yani anlatma yapısını didikleme olarak görmektedir. Bu yolu takip eden filozofun anlam izlemelerinde hiçbir görüşe, şemaya ve buyruğa kapılmaması gerektiğini söyleyen Uygur, filozofun fenomenolojik betimleme yaparken objektif tavır sergileyebileceğine inanmaktadır (Uygur 1988: 138). Böylece Uygur, sınırlı da olsa herkesçe doğruluğu kabul edilen bilginin ortaya çıkarılabileceği inancını taşıdığını göstermektedir. Gerçekten katışıksız bilgi elde edilebilir mi? Saf olan bilgiyi elde etme inancı, aynı olay veya olgunun farklı kişilerde aynı tecrübeyi doğuracağı inancına götürmez mi? Saf olan evrensel bilgiyi elde etme çabası pozitivist bilinci yansıtmaz mı?

O, alanı olabildiğince sınırlandırma, bu sınırlı alanda da ilerleyebileceği kadar ilerleme peşindedir. Ortaya çıkacak yorumda sadece bu sınırlı alan’la ilgili olmalıdır. Uygur böyle yapıldığı taktirde doğruya ulaşılabilen inancındadır (Uygur 1988: 139-140). Pozitivist bilincin evrenselci yaklaşımını konu sınırlamasıyla aşan Uygur, bu sınırlama kaygısını doğruları bulabilmek için yapmaktadır. O, konuyu yaydıkça evrensel bir doğru bulunamayacağını farkındadır. Konu sınırlı olursa filozofun çalışma, odaklanma olanağı daha fazla olacağı için doğru’yu bulma imkânı Uygur’a göre daha fazladır. Hatta O, metafiziğe pozitivist yöntem bilincindeki olgucu endişeyle değil, yine genel yaklaşımından dolayı karşı çıkmaktadır. Gerçek bir filozofun yapması gereken herhangi bir metafizik sava kapılmadan, olaylarını gözlemlerle kavrayan ve

bunları en küçük köşe bucağına varıncaya kadar çözümlemeyle betimlemeyi denemektir. Metafizik önermelerin yapısındaki tümelci yaklaşımdan ötürü filozofun buna değer vermemesi gerektiğini düşünen Uygur’a göre bunun en önemli sebebi evreni tümüyle veren bir gözlemin olmamasıdır (Uygur 1988: 146). Objektivist bir yaklaşımla doğruyu bulma inancını taşıyan Uygur, filozofunda herhangi bir önanlamanın etkisi olmadan gözlem yapabileceğini düşünmektedir. O, filozofun gözlem yaparken verileri katıksız olarak anlayabileceğini savunmakta ve buna filozofun sağduyusu adını vermektedir. Uygur’a göre sağduyulu olmak gözlemlerde verilen katıksız, nasılsa öyle, olduğu gibi dile getirme açıklığıdır. Filozof için önemli olan felsefe doğrularına ulaşmaktır. Bunun içinde verilenin götürdüğü yerlere gitmekten sakınmaz, ortaya koyduğu doğrulara herkesin katılıp katılmaması onun için önemli değildir (Uygur 1988: 149). Anladığımız kadarıyla doğa bilimsel yöntemle düşmemeye çalışan Uygur yine de anlamayı kişinin kendi önyargılarına mesafe alabildiği objektif bir refleksiyon olarak tasarlamaktadır. Gadamer’e göre ise zihinlerde her türlü olumsuzluğu çağrıştıran ve insanları yanıltarak objektiflikten uzaklaştırdığı düşünülen önyargılar, anlamının ön-şartı ve yapı taşları durumundadırlar (Gadamer 1977: 9). Uygur benzer bir yorumu felsefi bilginin kesinliğine inanarak gösterir. Ona göre felsefeyi değerli yapan, yerinde sorulan sorular, bu soruları yaratıcı ve eleştirel bir işleyişle çözümleyen, bu çözümlerini kesin düşünceler ve güvenilir belgelemelerle ortaya koyabilmektir. Bulanık kavramlarla, bozuk öncüller, aksayan akıl yürütmeler, çarpık temellendirmeler ise bir felsefeyi değerli yapmaz (Uygur 2002: 80-81). Temellendirmelerde yapılan kavram tahlillerinde kesinlikten uzak duran Uygur, felsefi çalışmalarda belgelere dayalı kesin olan fikirler üzerine yorum inşa etmenin gerekli olduğunu belirterek kendisiyle çelişir görünmektedir.

Anladığımız kadarıyla o, bir taraftan yöntemsel perspektiften uzak durarak yaşamın içerisinden yola çıkan dokunan, hisseden, ilişki kuran bir filozof olarak felsefe yapılabileceğinin farkındadır. Diğer taraftan ise felsefi bilginin doğa bilimleri gibi bizlere verimli bir şeyler sunması gerektiğini düşünmektedir. Bundan dolayı felsefenin yapısını bölük-pörçük olarak ele almaya çalışan Uygur’un bunu yapma sebebinin doğru

bilgiyi elde etme imkanının böyle olduğuna dair inancıdır. Ona göre alanı sınırlandırdığımız taktirde doğruyu görme olasılığımız artacaktır. O, doğru bilginin sınırlı bir alanda, diyalojik bir süreç takip edilerek bulunabileceğini belirtmektedir. Felsefi yapı bu şekilde olursa, belgeli olan bilgiyi de elde edebileceğini düşünen Uygur her türlü bilginin elde edilmesinde fenomenolojik refleksiyonu ve Dilthey’in tarihsel yaklaşımını yeterli görmektedir.

Yaşamın kendisini yaşantı halinde değil doktrin, ilke, prensiplerin izinden giderek anlama çabası, yaşantıda hissedilen farklılıkları ortadan kaldırıp, soğuk bir yüze bürüyecektir. Uygur işte buna karşı çıkmaktadır. Ona göre gerçek bilgiye birey, kendi yaşantısından hareketle ulaşır. İlk önce kendi vardır. Daha sonra yaşantısı sayesinde birçok yapılandırmayı yapabilir. Örneğin fizik bilimi de bunlardan biridir. İnsan bu bilime yaşamın kendisinden kalkarak geçebilir. Yoksa tersi bir şekilde fizikten kalkarak yaşamaya geçemez. Fizik bilimi, başlaması, kurulup gelişmesi için temelden dünyaya bağlıdır ve ancak dünya tabanı üzerinde var olabilir. Uygur, E. Husserl ve M. Heidegger’in yaklaşımlarını kendine dayanak yapar ve içinde bulunduğumuz bu dünyayı ”yaşama dünyası” olarak tanımlar. Bu dünya, kendimizi içinde bulduğumuz, kuşatıcı, doğal, ana kesinliktir. Fizik’in verileri ise sonradan elde edilen, dünya kesinliğine dayanarak yapay biçimde erişilen türetimsel, parça kesinliktir (Uygur 1985: 137).

Fizik bilimine göre önceliği olan bu içinde var olduğumuz dünyayı Heidegger’in “dünya içinde varolma(in-der-welt-sein)” kavramı çerçevesinde benimsediğini belirten Uygur, bu dünya kesinliğinin hiçbir bilgi verisiyle ilgisi olmadığını söylemektedir. Bu kesinlik ne mantıkla ne de duyumla elde edilmiştir. Yaşantının kendisinden ortaya çıkan bu kesinlik doğrudan doğruya bizden, bizim olan, yaşanan, somut yaşanan bir kesinliktir (Uygur 1985: 138). Heidegger için bu dünya, kendisinde ortaya çıkan varlıklar yanında hissedilen ama anlaşılması yine dünya içerisinde gerçekleşen bir şeydir. Dünya ve anlama, dasein’in varlığının ontolojik oluşumunda varolan, ayrılmaz parçalardır (Palmer 2008: 179).

Uygur’un felsefi bakış açısı dikkate alındığında yaşantı kavramının içeriğinin soyut kabullenmelerin ötesinde pratik çaba ile şekillendiği açıktır. O, yaşantının anlamını, bu yaşantılarda verilen, bunlarda görünüp yansıyan, bunlarda yaşanıp denenilen toplum, kültür ve tarih verilerinde aramaktadır. Ona göre sadece kendi değil herkes için tek dayanak yaşantıdır. Fiziksel gerçekliklere yönelişte algının rolü ile kültür gerçekliklerini kavramada yaşantının rolü arasında paralellik olduğunu söyleyen Uygur, bundan dolayı kültürel gerçeklikleri anlamak için yaşantıdan hareket ettiğini ifade eder (Uygur 2006: 19). Onun felsefi yaklaşımının en özgün yanı buradadır. Cumhuriyetin ilk dönem düşünsel yapısında pozitivist, aydınlanmacı, bilimci bakış açısı ile şekillenen felsefi yapılanmalara karşı yaşamın otantik yapısına göre belirlenene bakış açıları ile felsefeyi birleştirme çabası felsefe geleneğimiz açısından önemli bir katkıdır.

KAYNAKÇA

- ÇOTUKSÖKEN, Betül (1995). *Nermi Uygur'un Felsefe Dünyasından Kesitler*, İstanbul: Kabalıcı Yayınları.
- GADAMER, Hans Georg (1977). *Philosophical Hermeneutics*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- İYİ, Sevgi (2006). *Cumhuriyet Döneminde Aydınlanma ve İnsan Felsefesi Çalışmaları*, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- KAYA, Fatih (2016). “Maverdi”, *Klasik İslam Eğitimcileri*, ed. Mustafa Köylü ve Ahmet Koç, İstanbul: Rağbet Yayınları.
- RORTY, Richard (2002). “Yöntem, Sosyal Bilim ve Sosyal Umut”, *Hermeneutik ve Hümaniter Disiplinler*, çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- UYGUR, Nermi (1985). *Dil Yönünden Fizik Felsefesi*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- UYGUR, Nermi (1988). *Felsefenin Çağrısı*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- UYGUR, Nermi (2002). *Türk Felsefesinin Boyutları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- UYGUR, Nermi (2006). *İçerisiyle Batı'nın Kültür Dünyası*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- PALMER, Richard (2008). *Hermenötik*, çev. İbrahim Görener, İstanbul: Ağaç Yayınları.
- TATAR, Burhanettin (2004). *Hermenötik*, İstanbul: İnsan Yayınları.